

การจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา
ตามแนวทางของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม
Environmental Management in Chedi Bucha Canal According to the Guidelines
of the Royal Thai Volunteers Administration Center, Nakhon Pathom Province

แพรภัทรา เขียวชะอุ่ม^{1*} และประพัฒน์ สีใส²
Praepattra Kiaochaoum^{1*} and Prapat Seesai²

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, จิตอาสาพระราชทาน 904
¹Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhonpathom Rajabhat University
²Assistant Professor, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Royal Thai Volunteers 904

*Corresponding Author, Email: praepattra@gmail.com

Received: September 21, 2023

Revised: October 27, 2023

Accepted: January 8, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ จิตอาสาพระราชทานและจิตอาสา 904 จำนวน 12 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) คลองเจดีย์บูชาได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและพบกับปัญหาหลายประการ ได้แก่ 1.1) ปัญหาลำคลองตันเขิน 1.2) ปัญหาการถูกรุกกล้า 1.3) ปัญหาการแพร่กระจายของวัชพืช เช่น ผักตบชวา 1.4) ปัญหาน้ำเน่าเสีย และคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม 2) ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐมนำจิตอาสาพระราชทาน ร่วมกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาคลองเจดีย์บูชาในโครงการต่าง ๆ ของจังหวัดนครปฐม จิตอาสาทั้งหมดร่วมกันทำความสะอาดบริเวณริมคลองเจดีย์บูชา ร่วมกันปรับภูมิทัศน์ ตัดแต่งกิ่งไม้ ตัดหญ้า การกำจัดวัชพืชและผักตบชวา เก็บขยะ กำจัดวัชพืชภายในคลองเจดีย์บูชาให้มีความสะอาดสวยงาม รวมทั้งเติมจุลินทรีย์ และ EM Ball เพื่อปรับสภาพน้ำให้มีคุณภาพดีขึ้น ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐมสนับสนุนให้การจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาสามารถดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทาน จังหวัดนครปฐม มีแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา ตามแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ในระยะเวลา 3 ปี (พ.ศ. 2564-2566)

คำสำคัญ: การจัดการสิ่งแวดล้อม คลองเจดีย์บูชา ศูนย์อำนวยการจิตอาสา จิตอาสาพระราชทาน

Abstract

This research was action research and used purposive sampling. The main informants were 12 Royal Volunteers and 904 Volunteers. Using semi-structured interviews and data analysis using content analysis. The research results found that 1) Chedi Bucha Canal has been affected by changes in today's society. It causes environmental degradation and many problems including 1.1) the problems of canal shallow; 1.2) the problem of encroachment; 1.3) the problem of the spread of weeds such as water hyacinth; and 1.4) the problem of polluted water and deteriorated water quality. 2) The Royal Volunteer Administrative Center of Nakhon Pathom Province brings royally bestowed volunteers to participate in volunteer activities to develop the Chedi Bucha Canal several projects of Nakhon Pathom Province. All volunteers joined together to clean the areas of Chedi Bucha Canal bank. adjust its landscape, trim trees, cut grasses, eliminated weeds and water hyacinths, collect trash, eliminated weeds in the Chedi Bucha Canal to keep it clean and beautiful. Additionally, they added microorganisms and EM Ball to the better conditions water quality. The Royal Volunteer Administration Center of Nakhon Pathom Province supports environmental management in Chedi Bucha Canal to carry out sustainable development goals in accordance with the Philosophy of Sufficiency Economy. and 3) Royal Volunteer Administration Center, Nakhon Pathom Province has implemented the guidelines for environmental management in the Chedi Bucha Canal. in accordance with the master plan for sustainable management and development of Chedi Bucha Canal in a period of 3 years (2021-2023).

Keywords: *Environmental management, Chedi Bucha canal, volunteer administration center, royal volunteers*

บทนำ

สถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วประกอบกับการพัฒนาประเทศแบบก้าวกระโดด ล้วนส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับโลก ภูมิภาคและภายในประเทศ อาทิ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว สภาพสังคมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจดิจิทัล ความมุ่งมั่นในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอุปสรรคจากการค้าและการลงทุน วิกฤติเศรษฐกิจของโลก การเติบโตของสังคมเมืองอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในด้านสิ่งแวดล้อมที่ทุกประเทศกำลังเผชิญ กับสถานการณ์และวิกฤติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาน้ำเสีย ขยะ มลพิษทางอากาศ การเปลี่ยนแปลงของสภาพ ภูมิอากาศที่มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ตลอดระยะเวลาในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สอดคล้อง กับพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงพระราชทานเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 “...ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนา ความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือ การพัฒนายังรวดเร็ว ปัญหา สิ่งแวดล้อมและภาวะมลพิษก็ยิ่งก่อตัวและทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่ง ที่กำลังประสบปัญหาดังกล่าวอยู่ในขณะนี้...” การอนุรักษ์ ฟื้นฟูและรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วน เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญ ยิ่งในการผลิตและเป็นอีกมิติหนึ่งของการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าควบคู่ไปกับมิติเศรษฐกิจ และมิติสังคม นานาประเทศจึงร่วมมือกันเตรียมความพร้อมรับมือกับปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เกิดความสมดุล และยั่งยืน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2565)

ประเทศไทยพึ่งพาอยู่ช้ำน้ำและการเลี้ยงชีวิตจากแม่น้ำและลำคลองอย่างมาก ความผูกพัน กันระหว่างคนกับน้ำมีความสำคัญอันทรงพลัง โดยเฉพาะการใช้น้ำจากแม่น้ำและลำคลองเพื่อดำรง ชีวิตประจำวัน แม้ว่าปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต แต่ความสำคัญของน้ำในการดำรงชีวิต ก็ยังคงอยู่ไม่แพ้กัน เนื่องจากแหล่งน้ำธรรมชาติจัดสรรคุณค่าที่สำคัญในการอาศัยอยู่สำหรับมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทั่วโลก เมื่อน้ำถูกปนเปื้อนหรือเสื่อมสภาพ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้น สิ่งมีชีวิตที่เคยอาศัยในน้ำต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำรงชีวิตต่อไป ที่สำคัญประเทศไทย มีแม่น้ำและลำคลองจำนวนมากที่แสดงถึงความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมกับน้ำ แม้ว่าวิถีชีวิตของคน ไทยจะเปลี่ยนไป แต่ปัญหาที่เกี่ยวกับมลพิษทางน้ำกลับกำลังเกิดขึ้นอย่างรุนแรง โดยหนึ่งในปัญหา ที่สำคัญคือการทิ้งขยะลงในแม่น้ำและลำคลองซึ่งส่งผลให้น้ำมีคุณภาพต่ำลง สัตว์น้ำตายและมลพิษ ทางน้ำทำให้สภาพแวดล้อมน้ำเสียทั้งหมด ดังนั้นการแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำและการ จัดการน้ำเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นมาก ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนในปัจจุบัน

โครงการจิตอาสา เราทำความดี ด้วยหัวใจ เกิดขึ้นจากน้ำพระราชนิพนธ์อันเปี่ยมล้น ด้วยพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงทุ่มเทพระวรกาย ปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการ พระองค์คำนึงถึงความอยู่ดีมีสุขของราษฎรเป็นสำคัญ และทรงมีพระราชปณิธานที่จะสืบสาน รักษา และต่อยอด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบรมราชชนกที่ได้ทรงพระราชทานไว้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาประเทศ โดยพระราชทานโครงการดังกล่าว เพื่อส่งเสริมให้พสกนิกรชาวไทยทุกคน มีความเสียสละ และความสมัครสมานสามัคคี ในการสร้างสรรค์ความดี เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ และได้ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานชื่อของจิตอาสาเราทำความดี ด้วยหัวใจและภาพการ์ตูนฝีพระหัตถ์จิตอาสาใหม่ เพื่อทดแทนชื่อเดิม โดยใช้ชื่อว่า “จิตอาสาพระราชทาน 904 วปร.” ซึ่งลักษณะงานจิตอาสาพระราชทานแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ จิตอาสาพัฒนา จิตอาสาภัยพิบัติ และจิตอาสาเฉพาะกิจ จิตอาสาพัฒนา ได้แก่ กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนให้มีคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานเกี่ยวกับการเข้ามาและความเจริญของพุทธศาสนาในประเทศไทย มีองค์พระปฐมเจดีย์เป็นพุทธศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตใจอันสำคัญที่สุดของชาวจังหวัดนครปฐม อันเป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของจังหวัดนครปฐมสะท้อนความเป็นจังหวัดนครปฐม โดยมีคลองเจดีย์บูชา เป็นคลองที่ถูกขุดขึ้นเพื่อการคมนาคม เชื่อมต่อแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านเข้าสู่ตัวเมืองนครปฐม ตั้งแต่ พ.ศ. 2401 สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) และแล้วเสร็จประมาณปี พ.ศ. 2405 เพื่อใช้ประโยชน์ในการเดินทางทางน้ำมานมัสการพระปฐมเจดีย์จากกรุงเทพฯ มาয়งองค์พระปฐมเจดีย์ คลองเจดีย์บูชา จึงมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมความเป็นไทยโดยเฉพาะเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนา และผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวนครปฐมมากกว่า 160 ปี กำหนดวันคลองเจดีย์บูชาตรงกับวันที่ 26 มีนาคม ของทุกปี ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืนตามหลักประชารัฐ ครั้งที่ 2/2564 เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2564 เพื่อสร้างการรำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ที่ได้พระราชทานนาม “คลองเจดีย์บูชา”

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดในเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา 59 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งแผนแม่บทการพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2564-2566) ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาคลองเจดีย์บูชา ไว้ว่า สภาพปัจจุบันของคลองเจดีย์บูชา ถูกใช้เพื่อการเป็นแหล่งรองรับน้ำทิ้งจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ชุมชน ฟาร์มสุกร เกษตรกรรม และโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ได้ขุดคลองเจดีย์บูชาขึ้นเพื่อการคมนาคมทางน้ำ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความเจริญของการคมนาคมทางบกทำให้มีการก่อสร้างถนน

ความยาวเกือบตลอดระยะทางของคลองเจดีย์บูชา ทำให้คลองเจดีย์บูชาขาดการดูแลและบำรุงรักษา จนกระทั่งส่งผลให้คุณภาพน้ำ ในคลองเสื่อมโทรมตลอดทั้งคลอง โดยเฉพาะคลองเจดีย์บูชาตอนกลาง ในช่วงผ่านเขตชุมชนเมือง มีคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมมากที่สุด (คณะกรรมการจัดทำแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน, 2563: 2-3) การจัดการคลองและแม่น้ำเป็นส่วนสำคัญ ในการรักษาสภาพแวดล้อมน้ำ การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและต้องการความร่วมมือจากทุกกลุ่มสังคม ซึ่งการลดมลพิษทางน้ำโดยการกำจัดขยะและสารเคมีที่อาจเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตทั้งในน้ำและบริเวณริมน้ำต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐบาล เอกชน และประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาตามแนวทางของ ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม เพื่อช่วยให้เข้าใจถึงแนวทางและวิธีการจัดการ ขยะในคลองเจดีย์บูชาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการดำเนินงานของศูนย์อำนวยการจิตอาสา พระราชทานจังหวัดนครปฐม เพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับปัญหาขยะในคลอง และส่งเสริมการเกิดการทำความสะอาดและบำรุงรักษาคลองเจดีย์บูชาให้เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัย และสะอาด รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรสังคมพระราชทาน รัฐบาล และประชาชน ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในคลอง ผลลัพธ์จากการศึกษาเรื่องนี้อาจเป็นแนวทางแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาในอนาคตที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริม ความเข้าใจและการร่วมมือจากประชาชนในการดำเนินการเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น รวมถึงเป็นการ สร้างความเชื่อมั่นในการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำและลำคลองให้เป็นประโยชน์สูงสุดแก่สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยรวม ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาและดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลอง เจดีย์บูชาตามแนวทางที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อทุกคนในสังคม และสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาตามแนวทางของศูนย์อำนวยการ จิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาตามแนวทางของศูนย์ อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) มุ่งศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาตามแนวทางของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม ที่มีความเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ ผู้วิจัยจึงรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และข้อค้นพบจากภาคสนาม มาทำการศึกษาเพื่อเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำเอาผลจากการวิจัยไปปรับใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้โดยขอบเขตการศึกษา มีดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา เลือกพื้นที่แบบเจาะจงเลือก (Purposive Sampling) ที่กลุ่มจิตอาสาพระราชทานทำงานจิตอาสาจาก ใน 2 อำเภอของจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย อำเภอเมือง และอำเภอนครชัยศรี

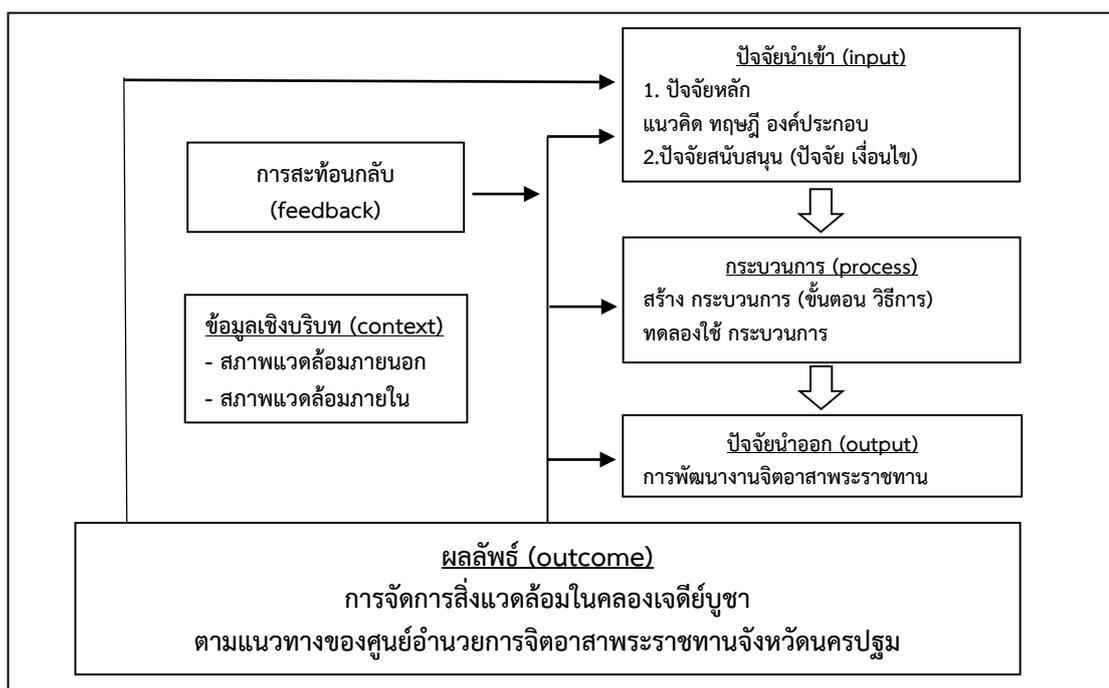
ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมเนื้อหา คือ 1. แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสาพระราชทาน 2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ขอบเขตด้านประชากร จิตอาสาพระราชทานและจิตอาสาพระราชทาน 904 จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี (ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2564 – เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2565)

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย โดยใช้ทฤษฎีระบบของเดวิส อิสตัน มาอธิบายเพื่อให้เห็นถึงบริบท (context) ปัจจัยนำเข้า (input) ปัจจัยนำออก (output) และการสะท้อนกลับ (feedback) ดังนี้



นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการดำเนินการเพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

คลองเจดีย์บูชา หมายถึง คลองที่ถูกขุดขึ้นเพื่อการคมนาคมทางน้ำ ตั้งแต่ พ.ศ. 2401 สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) และแล้วเสร็จประมาณปี พ.ศ. 2405 เชื่อมต่อแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านเข้าสู่ตัวเมืองนครปฐม เพื่อใช้ประโยชน์ในการเดินทางทางน้ำมานมัสการพระปฐมเจดีย์จากกรุงเทพฯ มายังองค์พระปฐมเจดีย์ ปัจจุบันคลองเจดีย์บูชาเป็นพื้นที่รองรับน้ำเสียจากชุมชนในเขตเมือง ตลาด ร้านอาหารและโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งรองรับน้ำจากการเกษตรปล่อยลงสู่คลอง

จิตอาสาพระราชทาน หมายถึง จิตอาสา “เราทำความ ดี ด้วยหัวใจ” คือ ประชาชนทุกหมู่เหล่าทั้งในและต่างประเทศที่สมัครใจช่วยเหลือผู้อื่นยอมเสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญาใน การทำงานที่เป็นสาธารณประโยชน์ โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จิตอาสาพระราชทานแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ จิตอาสาพัฒนา จิตอาสาภัยพิบัติ และจิตอาสาเฉพาะกิจ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสาพระราชทาน

จิตอาสาพระราชทานหรือเดิมรู้จักกันในนามว่า จิตอาสาพระราชทาน 904 วปร. เป็นโครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว โครงการก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2560 เพื่อให้ประชาชนมีความสมัครสมานสามัคคี และแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยโครงการมีศูนย์อำนวยการใหญ่บริเวณที่ตั้งเดิมของสวนสัตว์ดุสิต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้หน่วยราชการในพระองค์ 904 ร่วมกันจัดโครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีความสมัครสมานสามัคคี มีความสุขและประเทศชาติมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยมีหน่วยราชการในพระองค์ 904 เป็นผู้กำกับดูแลการปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนและให้จัดตั้งศูนย์อำนวยการใหญ่โครงการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ มีหน้าที่ควบคุม อำนวยการและประสานงานการ

ปฏิบัติเพื่อให้การจัดกิจกรรมจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริเป็นไปอย่างต่อเนื่องถูกต้องตามพระราชโบายและสมพระเกียรติ

ในระยะเริ่มแรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชปณิธานในการบำเพ็ญประโยชน์พื้นที่ชุมชนโดยรอบพระราชวังดุสิต ซึ่งมีหน่วยราชการในพระองค์และประชาชนเป็นจิตอาสา โดยมีคำขวัญว่า "เราทำความดีด้วยหัวใจ" เป็นการทำความดีด้วยหัวใจถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยหน่วยทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์หน่วยทหารรักษาพระองค์ ข้าราชการบริพารในพระองค์ร่วมกับประชาชนจิตอาสา "เราทำความดีด้วยหัวใจ" ร่วมกันดูแลและพัฒนาารักษาพื้นที่จากชุมชนเล็ก ๆ รอบพระราชวังดุสิตขยายสู่พื้นที่โดยรวมของประเทศในการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบไป ต่อมา มีการรับสมัครจิตอาสาพระราชทานในช่วงพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อปฏิบัติงานอำนวยความสะดวก

จิตอาสา "เราทำความดีด้วยหัวใจ" หมายถึง ประชาชนทุกหมู่เหล่าทั้งในและต่างประเทศที่สมัครใจช่วยเหลือผู้อื่นยอมเสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญาใน การทำงานที่เป็นสาธารณประโยชน์ โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จิตอาสาตามพระราชโบาย แบ่งเป็น 3 ประเภท (หน่วยราชการในพระองค์, 2566: ออนไลน์) ดังนี้

1. จิตอาสาพัฒนา ได้แก่ กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ รวมทั้งการสาธารณสุข ฯลฯ แบ่งตามภารกิจงานเป็น 8 กลุ่มงาน ดังนี้

1.1 จิตอาสาพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีสุข หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ อาทิ การขุดลอกคูคลอง การดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อยของศาสนสถานหรือสถานที่สาธารณะ การจัดเก็บผักตบชวา การปลูกต้นไม้ รวมทั้งการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่สร้างความเป็นอยู่ของชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุขอย่างยั่งยืน

1.2 จิตอาสางานประดิษฐ์และเผยแพร่งานศิลปาชีพ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่นำความรู้ทางด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเผยแพร่และถ่ายทอดเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อไป

1.3 จิตอาสาฝ่ายกิจกรรมการแสดงและนิทรรศการ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ปฏิบัติงานสนับสนุนในการจัดงานหรือกิจกรรมการแสดงและมีนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ เพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจและเผยแพร่กิจกรรมจิตอาสา เช่น กิจกรรมการแสดงดนตรีบริเวณ

พระลานพระราชวังดุสิต การจัดงานอุ่นไอรักคลายความหนาว งานเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ไทย เป็นต้น

1.4 จิตอาสาฝ่ายแพทย์และสาธารณสุข หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ปฏิบัติงานสนับสนุนและช่วยอำนวยความสะดวกแก่แพทย์ พยาบาล รวมถึงช่วยอำนวยความสะดวกด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ

1.5 จิตอาสาฝ่ายทะเบียนและข้อมูล หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกประชาชนที่มาลงทะเบียนจิตอาสาฯ

1.6 จิตอาสาฝ่ายส่งกำลังบำรุงและสนับสนุน หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่สนับสนุนอำนวยความสะดวก ดูแลความเรียบร้อย จัดหาหรือบริการอาหาร น้ำดื่มให้กับประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม จิตอาสาที่เข้าร่วมปฏิบัติงาน

1.7 จิตอาสาฝ่ายประชาสัมพันธ์ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ช่วยงานประชาสัมพันธ์ และให้บริการข้อมูลการจัดกิจกรรมจิตอาสาฯ รวมถึงช่วยดูแลต้อนรับประชาชนที่มาเข้าร่วมกิจกรรม

1.8 จิตอาสาฝ่ายรักษาความปลอดภัยและจราจร หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่สนับสนุนและช่วยอำนวยความสะดวกในการสัญจรของประชาชนการแนะนำเส้นทาง การแจ้งอุบัติเหตุการจราจรให้เจ้าพนักงานทราบ

2. จิตอาสาภัยพิบัติ ได้แก่ กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเฝ้าตรวจเตือนและเตรียมการรองรับภัยพิบัติทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่โดยรวมและการเข้าช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนจากภัยพิบัติดังกล่าว เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย เป็นต้น

3. จิตอาสาเฉพาะกิจ ได้แก่ กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์ให้ปฏิบัติในงานพระราชพิธีหรือการรับเสด็จในโอกาสต่าง ๆ เป็นการใช้งำลังพลจิตอาสาสมัครร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มาร่วมงาน รวมทั้งการเตรียมการ การเตรียมสถานที่และการฟื้นฟูสถานที่ภายหลัง การปฏิบัติในพระราชพิธีและการเสด็จฯ นั้น ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development goals: SDGs)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเป้าหมายระดับนานาชาติที่ต่อยอดโดยองค์การสหประชาชาติ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงและต่อเนื่องในการพัฒนาระดับชาติและระดับสากลที่ทุกประเทศดำเนินการร่วมกันหลังจากที่เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) สิ้นสุดลง โดยมีกรอบความคิดที่มองความเชื่อมโยงของการพัฒนาในมิติของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการปรับสมดุลทั้งในมิติของการเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) ความครอบคลุมทางสังคม (social inclusion) และการคุ้มครอง

สิ่งแวดล้อม (environmental protection) อย่างยั่งยืนในรูปแบบบูรณาการและอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้จะใช้เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2558 จนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี ประกอบไปด้วย 17 เป้าหมาย (SDG goals) 169 เป้าหมายย่อย (SDG targets) มีตัวชี้วัด (SDG indicators) ทั้งหมด 247 ตัวชี้วัด เพื่อใช้ติดตามและประเมินความก้าวหน้าการพัฒนของแต่ละประเทศ โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มี 9 เป้าหมาย ได้แก่ เป้าหมายที่ 2 3 6 8 11 12 13 14 และ 15 ซึ่งมีประเด็นและองค์ประกอบการพัฒนาในแต่ละเป้าหมายที่เชื่อมโยง และสอดคล้องกัน โดยแต่ละเป้าหมายมีรายละเอียดสำคัญ ได้แก่ เป้าหมายที่ 2 ขจัดความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน (zero hunger) มีเป้าหมายที่จะขจัดความหิวโหย และความอดอยากทุกรูปแบบภายในปี พ.ศ. 2573 เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ และมีคุณค่าทางโภชนาการตลอดทั้งปี เป้าหมายนี้ยังเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรอย่างยั่งยืน การปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่และกำลังการผลิตของเกษตรกรขนาดเล็ก ที่ช่วยให้เข้าถึงแหล่งที่ดินทำกิน เทคโนโลยี และการตลาดอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ความร่วมมือระหว่างประเทศก็เป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความเชื่อมั่นในการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เป้าหมายที่ 3 รับรองการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในทุกช่วงอายุ (Good health and well-being) มีเป้าหมายที่จะยุติการระบาดของโรคเอดส์ วัณโรค มาลาเรีย และโรคติดต่ออื่น ๆ ภายในปี พ.ศ. 2573 บรรลุหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและจัดให้มีการเข้าถึงยาและวัคซีนอย่างปลอดภัย และมีประสิทธิภาพสำหรับทุกคน การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาวัคซีนก็เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการนี้เช่นเดียวกับการเข้าถึงยาในราคาที่เหมาะสม เป้าหมายที่ 6 รับรองการมีน้ำใช้ การจัดการน้ำและสุขาภิบาลที่ยั่งยืน (clean water and sanitation) มีเป้าหมายให้ทุกคนมีน้ำใช้ภายในปี พ.ศ. 2573 ซึ่งการทำให้น้ำดื่มที่ปลอดภัยและราคาเหมาะสม จำเป็นต้องมีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม มีการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัยและส่งเสริมสุขอนามัยในทุกระดับ ปกป้องและฟื้นฟูระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น ป่าไม้ ภูเขาและแม่น้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ นอกจากนี้ ความร่วมมือระหว่างประเทศ ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะส่งเสริมให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและสนับสนุนเทคโนโลยีการบำบัดน้ำในประเทศที่กำลังพัฒนา เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานที่มีคุณค่า (decent work and economic growth) มีเป้าหมายเพื่อต้องการให้เกิดการจ้างงานเต็มรูปแบบและมีประสิทธิภาพ และการทำงานที่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงและผู้ชายทุกคนภายในปี พ.ศ. 2573 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนโดยบรรลุเป้าหมายการผลิตในระดับ ที่สูงขึ้นและผลิตผ่านนวัตกรรมทางเทคโนโลยี สนับสนุนนโยบายที่ส่งเสริมผู้ประกอบการและการสร้างงาน เช่นเดียวกับมาตรการที่มี

ประสิทธิภาพที่จะกำจัดการบังคับใช้แรงงานทาสและการค้ามนุษย์ เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัยทั่วถึง พร้อมรับความเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable cities and communities) มีเป้าหมายในการทำให้ผู้คนเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยและเหมาะสมและพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัด เพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่เหล่านั้น นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับการลงทุนด้านการขนส่งสาธารณะ การสร้างพื้นที่สาธารณะสีเขียวและการปรับปรุงการวางผังเมืองและการจัดการในลักษณะแบบมีส่วนร่วม เป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (responsible consumption and production) มีเป้าหมายการจัดการ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ลดของเสียหรือการสูญเสียในการผลิตและการบริโภค รวมทั้งสนับสนุนขีดความสามารถทางเทคโนโลยีและพัฒนาเครื่องมืออันนำไปสู่รูปแบบการผลิตและบริโภคที่ยั่งยืนยิ่งขึ้นของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เป้าหมายที่ 13 ดำเนินมาตรการเร่งด่วนเพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ (climate action) มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างการร่วมมือในการสร้างความเข้มแข็ง ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวของภูมิภาคที่มีความเสี่ยง สร้างความตระหนักรู้และบูรณาการมาตรการในนโยบายและกลยุทธ์ระดับชาติเพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ เป้าหมายที่ 14 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (life below water) มีเป้าหมายเพื่อสร้างกรอบการทำงานในการจัดการอย่างยั่งยืนและปกป้องระบบนิเวศทางชายฝั่งและทางทะเลจากภาวะมลพิษจากแหล่งบนบก ตลอดจนจัดการปัญหาผลกระทบของความเป็นกรดในมหาสมุทร เสริมสร้างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของทรัพยากรทะเลผ่านกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งจะสามารถช่วยบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นกับมหาสมุทร และเป้าหมายที่ 15 ปกป้อง พื้นฟู และส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบกอย่างยั่งยืน (life on land) มีเป้าหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก อาทิ ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่กึ่งแห้งแล้งและภูเขา ภายในปี พ.ศ. 2573 นอกจากนี้ ยังรวมถึงการส่งเสริมการจัดการป่าอย่างยั่งยืนและแก้ไขการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อช่วยบรรเทาผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ และมีการดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อที่จะลดการสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2565)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาตามแนวทางของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม ดำเนินการด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) และ

ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา จังหวัดนครปฐม

คลองเจดีย์บูชาเป็นคลองที่ถูกขุดขึ้นเชื่อมต่อแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านเข้าสู่ตัวเมืองนครปฐมเพื่อการคมนาคมทางน้ำ ตั้งแต่ พ.ศ. 2401 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เมื่อครั้งทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เป็นแม่กองปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ ได้โปรดฯ ให้ขุดคลองจากแม่น้ำเมืองนครชัยศรี เข้าไปจนถึงบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ เพื่อความสะดวกในการคมนาคมและการไปนมัสการพระปฐมเจดีย์จากกรุงเทพฯ มายังองค์พระปฐมเจดีย์ พระองค์พระราชทานนามคลองนี้ว่า คลองเจดีย์บูชา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2401 เนื่องจากพระองค์ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 600 ชั่ง จ้างชาวจีนให้ขุดคลองนี้ขึ้น ต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ถึงแก่พิราลัยขณะที่การยังค้างอยู่ จึงโปรดให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) ดำเนินการต่อจนแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2405

คลองเจดีย์บูชา มีความกว้างประมาณ 15-20 เมตร ส่วนความยาวของคลองเจดีย์บูชานั้นอาจแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกด้านทิศตะวันออกขององค์พระปฐมเจดีย์เริ่มจากตลาดต้นสน ตำบลวัดแค อำเภอนครชัยศรีซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อกับแม่น้ำท่าจีน ผ่านมาถึงวัดห้วยจรเข้มังตรงมาองค์พระปฐมเจดีย์ ลอดผ่านกำแพงองค์พระปฐมเจดีย์ เลี้ยวมาทางขวาผ่านหน้าตลาดนครปฐม (ตลาดบน/ตลาดล่าง) ถึงหน้าองค์พระปฐมเจดีย์ด้านทิศเหนือมีระยะประมาณ 14 กิโลเมตร ส่วนที่ 2 เชื่อมต่อจากองค์พระปฐมเจดีย์ ผ่านวัดพระงามพระอารามหลวงไปสู่วัดเสนาหาพระอารามหลวงเข้าสู่คลองวังตะกุ่ม และคลองทัพหลวงจนถึงคลองชลประทานบริเวณวัดม่วงตารส เขตตำบลทัพหลวง รวมระยะความยาวอีกประมาณ 10 กิโลเมตร โดยปลายคลองด้านตะวันตกนี้เป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังแม่น้ำแม่กลองที่จังหวัดราชบุรีและกาญจนบุรีได้ รวมทั้ง 2 ส่วนนี้ คลองเจดีย์บูชาจึงมีความยาวประมาณ 24 กิโลเมตร ปัจจุบันคลองเจดีย์บูชาไหลผ่าน 2 อำเภอ คือ อำเภอนครปฐมและอำเภอนครชัยศรี เขตพื้นที่ลุ่มน้ำคลองเจดีย์บูชาอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 22 แห่ง คลองเจดีย์บูชา แบ่งออกเป็น 3 พื้นที่หลักที่มีลักษณะสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน ดังนี้

1. ต้นคลอง พื้นที่เริ่มต้นตั้งแต่จุดรับน้ำของชลประทานเขตตำบลทัพหลวง ไปจนถึงพื้นที่ตำบลวังตะกุ่ม เป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร น้ำจากการเกษตรถูกปล่อยลงสู่คลอง ซึ่งมีการปนเปื้อนสารเคมีทางการเกษตร ทำให้คุณภาพน้ำต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ทั้งนี้ภาพรวมของคุณภาพน้ำอยู่ในระดับพอใช้ถึงเสื่อมโทรม

2. กลางคลอง พื้นที่นี้เริ่มต้นจากชุมชนสวนตะไคร้ ชุมชนเสนาหาและบริเวณชุมชน วัดพระงามพระอารามหลวง ผ่านมาทางทิศตะวันออกจนถึงปากคลองสามควายเผือก ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการปล่อยน้ำเสียจากชุมชนในเขตเมือง ตลาด ร้านอาหาร และโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้คุณภาพน้ำเสียมีมากขึ้น ทั้งนี้เพราะน้ำเสียมีการปนเปื้อนจากสารเคมีที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีการอาศัยอยู่

3. ปลายคลอง พื้นที่นี้เริ่มต้นจากปากคลองสามควายเผือก ผ่านไปทางตำบลธรรมศาลา และตำบลศีรษะทอง จนถึงออกสู่แม่น้ำท่าจีนตรงตลาดต้นสน ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมและฟาร์มสุกร รวมถึงการใช้ที่อยู่อาศัยเพื่อกิจกรรมการเกษตรช่วงปลายคลอง สำหรับพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของวัชพืชในคลองอยู่มากโดยเฉพาะผักตบชวา การไม่ได้ใช้คลองในการสัญจรทางน้ำ ทำให้วัชพืชกระจายหนาแน่น ที่สำคัญสารเคมีที่ปนเปื้อนมาตามน้ำเสีย ส่งผลให้เพิ่มความเร็วในการเจริญเติบโตของวัชพืชในน้ำอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า คลองเจดีย์บูชาได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการเติบโตของสังคมเมืองอย่างรวดเร็ว การเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและสภาพสังคมเกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้สิ่งแวดล้อมของคลองเจดีย์บูชาเสื่อมโทรมและพบกับปัญหาหลายประการ สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาลำคลองตื้นเขิน การสร้างบ้านเรือน อาคารและโครงสร้างต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นทำให้คลองเจดีย์บูชาถูกรุกกล้า และทำให้สภาพลำคลองที่ตื้นเขินมีปัญหาในการระบายน้ำที่เพิ่มขึ้น

2. ปัญหาการถูกรุกกล้า การถูกรุกกล้าในคลองเจดีย์บูชาทำให้การนำน้ำไปใช้ประโยชน์ไม่สามารถดำเนินไปตามปกติได้ และส่งผลให้เกิดน้ำเน่าเสียและกลายเป็นแหล่งน้ำที่มีอันตรายต่อสุขภาพของคน

3. ปัญหาการแพร่กระจายของวัชพืช ผักตบชวาแพร่กระจายอย่างรวดเร็วในคลองเจดีย์บูชา ทำให้สร้างปัญหาในการควบคุมและดูแลรักษาสภาพน้ำในคลอง

4. ปัญหาน้ำเน่าเสียและคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม ปัญหาน้ำเน่าเสียเพิ่มขึ้นเนื่องจากการเติบโตของวัชพืชและการระบายน้ำที่ไม่เพียงพอ ทำให้คุณภาพน้ำในคลองเจดีย์บูชาลดลงและไม่เหมาะสมสำหรับการใช้ประโยชน์

ปัจจุบันคลองเจดีย์บูชาพบปัญหาจากน้ำเสียที่ไหลเข้ามาและปัญหาวัชพืชที่กีดขวางทางน้ำ ซึ่งหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนได้พยายามประชุมเพื่อร่วมมือกันพัฒนาแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ยังคงขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งขาดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ในการพัฒนาพื้นที่ริมคลองเจดีย์บูชา

2. การจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาตามแนวทางของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม

จากการศึกษาพบว่า ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม เห็นความสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา ได้จัดประชุมคณะทำงานจิตอาสา 904 เพื่อหารูปแบบและแนวทางการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาผ่านการประสานพลังและสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมั่นคงเพื่อความสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน

ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐมนำจิตอาสาพระราชทานและจิตอาสาพระราชทาน 904 ร่วมกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาคลองเจดีย์บูชาในโครงการต่าง ๆ ของจังหวัดนครปฐม โดยจิตอาสา ร่วมกันทำความสะอาดบริเวณริมคลองเจดีย์บูชา ร่วมกันปรับภูมิทัศน์ ตัดหญ้า ตัดแต่งกิ่งไม้ เก็บขยะ การกำจัดวัชพืชและผักตบชวา กำจัดวัชพืชภายในคลองเจดีย์บูชาให้มีความสะอาดสวยงาม รวมทั้งเติมจุลินทรีย์ และ EM Ball เพื่อปรับสภาพน้ำให้มีคุณภาพดีขึ้น ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐมสนับสนุนให้การจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาสามารถดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการพัฒนางานจิตอาสาพระราชทานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาตามแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ในวันที่ 19 มีนาคม 2565 ณ วัดเสนาหา พระอารามหลวง อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม เพื่อน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระเมตตาให้ขุดคลองเจดีย์บูชาและพระราชทานนามคลองเจดีย์บูชา โดยมีนายสุรศักดิ์ เจริญศิริโชติ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม มาเป็นประธานร่วมกิจกรรมจิตอาสาฯ ร่วมกันปรับภูมิทัศน์ ตัดแต่งกิ่งไม้ ตัดหญ้า รวมทั้งจัดการขยะ ภายในวัดเสนาหาพระอารามหลวง ให้มีความสะอาดสวยงาม เพื่อส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนและประชาชน เกิดจิตสำนึกในการทำความดี สร้างการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาด พัฒนาภูมิทัศน์อย่างต่อเนื่อง โดยน้อมนำแนวพระราชดำริมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

2. กิจกรรมกำจัดวัชพืชในคลองเจดีย์บูชา ตามโครงการจิตอาสาพัฒนาต้านภัยแล้งประจำปี 2565 ในวันที่ 30 มีนาคม 2565 บริเวณประตูน้ำชลประทานคลองเจดีย์บูชา ตำบลบางแก้วฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม การกำจัดวัชพืชและผักตบชวา เพื่อเปิดทางน้ำช่วยในการเร่งระบายน้ำช่วงฤดูฝนให้สะดวกยิ่งขึ้น อันเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมรวมทั้งยังเป็นการปรับภูมิทัศน์ให้ดียิ่งขึ้น

3. กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาคลองเจดีย์บูชา เนื่องในวันฉัตรมงคล ประจำปี 2565 ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2565 ณ วัดเสนาหา พระอารามหลวง อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม และบริเวณริมคลองเจดีย์บูชาเฉลิมพระเกียรติ เพื่อแสดงความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนและประชาชนเกิดจิตสำนึกในการทำความดี โดยน้อมนำแนวพระราชดำริมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม นำโดยนายสุรศักดิ์ เจริญศิริโชติ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม พร้อมด้วยนายกเหล่ากาชาดจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และจิตอาสาพระราชทาน ร่วมกิจกรรมจิตอาสา ร่วมกันทำความสะอาดบริเวณริมคลองเจดีย์บูชา ร่วมกันปรับภูมิทัศน์ ตัดแต่งกิ่งไม้ ตัดหญ้า กำจัดผักตบชวา เก็บขยะ กำจัดวัชพืช ภายในคลองเจดีย์บูชา ให้ความสะอาดสวยงาม อีกทั้งเติมจุลินทรีย์ และ EM Ball เพื่อปรับสภาพน้ำให้มีคุณภาพดี เพื่อให้คลองเจดีย์บูชาสามารถดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. กิจกรรมจิตอาสาพัฒนา คู คลอง เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ตามโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาคลองเจดีย์บูชาและคลองวังตะกู จิตอาสาพระราชาร่วมใจรักษาน้ำ รักษาคลองเจดีย์บูชา เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา รณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลรักษาพัฒนาคลองเจดีย์บูชาและคลองวังตะกู ในวันที่ 8 มิถุนายน 2565 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลวังตะกู อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยนายสุรศักดิ์ เจริญศิริโชติ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม นำข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น จิตอาสาพระราชทาน ประชาชนจิตอาสา ครู อาจารย์และนักเรียนร่วมกันทำความสะอาด กำจัดผักตบชวา วัชพืช ปล่อยพันธุ์ปลาลงสู่คลองเจดีย์บูชา รวมทั้งเทน้ำหมักชีวภาพลงสู่คลองเจดีย์บูชา เพื่อปรับปรุงคุณภาพของน้ำ

นอกจากนี้ ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม ได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานจิตอาสาพระราชทานที่ชัดเจน รวมทั้งให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาโดยเชื่อมโยงกับแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ในระยะเวลา 3 ปี (พ.ศ.2564-2566) ของจังหวัดนครปฐม มีส่วนร่วมในการวางแผน ร่วมดำเนินการร่วมกิจกรรมจิตอาสาในหลายด้าน ที่สำคัญให้ความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทุกภาคส่วน รวมถึงให้ความสำคัญกับขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการดำเนินงานเช่น การวางแผน (plan) การดำเนินการ (do) การตรวจสอบและประเมินผล (check) และการปรับปรุง (act) เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนริมคลองเจดีย์บูชา รวมทั้งสร้างความพึงพอใจในสังคมและสิ่งแวดล้อมริมคลองเจดีย์บูชาในระยะยาว บนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมั่นคงเพื่อความสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน

3. แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม

ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม มีแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา ตามแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ในระยะเวลา 3 ปี (พ.ศ.2564-2566) โดยน้อมนำแนวพระราชดำริและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

แนวทางที่ 1 การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อม ควรสนับสนุนให้จิตอาสาพระราชทานมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาชุมชนริมคลอง และสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการกำหนดความต้องการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการแก้ไขปัญหาและความสำคัญของปัญหา ร่วมคิดและกำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

แนวทางที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม ควรสนับสนุนให้จิตอาสาพระราชทานเข้าประชุมเพื่อร่วมในการวางแผนการพัฒนา มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาคลองเจดีย์บูชาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วางแผนการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เหมาะสมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมั่นคงเพื่อความสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน

แนวทางที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจิตอาสา ควรส่งเสริมให้จิตอาสาพระราชทานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์คลองเจดีย์บูชาร่วมกับภาคีเครือข่าย ทุกภาคส่วน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และพัฒนาคลองเจดีย์บูชาให้จิตอาสาพระราชทานได้รับทราบเพิ่มขึ้น สร้างเสริมความตระหนักรู้คุณค่าของการทำงานจิตอาสา เพื่อก่อให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานจิตอาสาและร่วมเป็นจิตอาสาในการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา

แนวทางที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ควรเปิดโอกาสให้จิตอาสาพระราชทานมีส่วนร่วมประชุมในการสรุปผลการดำเนินงาน ติดตามวิเคราะห์ ผลกระทบของโครงการและกิจกรรมการพัฒนาจิตอาสาที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้แสดงความคิดเห็นและพร้อมรับฟังความคิดเห็นของจิตอาสาพระราชทาน เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานจิตอาสาและดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาจิตอาสาอย่างยั่งยืนด้วยการพัฒนางานจิตอาสาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อภิปรายผล

งานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาตามแนวทางของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา จังหวัดนครปฐม

ปัจจุบันคลองเจดีย์บูชาพบปัญหาจากน้ำเสียที่ไหลเข้ามาส่งผลให้คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม และปัญหาการแพร่ระบาดของวัชพืชที่กีดขวางทางน้ำ โดยเฉพาะผักตบชวาแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วในคลองเจดีย์บูชา ที่สำคัญภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ขาดการมีส่วนร่วมในการช่วยกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา ดังนั้น ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม จึงได้จัดประชุมปรึกษาหารือกับหน่วยงานราชการและผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาทุกภาคส่วนให้สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา เช่น กำจัดผักตบชวา และวัชพืชอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาคุณภาพน้ำและสภาพแวดล้อมในพื้นที่คลองเจดีย์บูชา เพิ่มประสิทธิภาพและส่งเสริมให้เกิดพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ แพรภัทร ยอดแก้ว (2565: ออนไลน์) ที่ศึกษาเรื่อง แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคลองเจดีย์บูชา ตามแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2564-2566) ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาของคลองเจดีย์บูชาในปี พ.ศ.2563 พบว่า สภาพปัญหาคุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรมมากใน 3 พื้นที่ชุมชน ได้แก่ 1) ตำบลวังตะกั่ว อำเภอเมือง (พื้นที่ต้นคลอง) 2) ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง (พื้นที่กลางคลอง) 3) ตำบลศิริชะทอง อำเภอนครชัยศรี (พื้นที่ปลายคลอง) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระคำหล้า ชยวงศ์ (2561) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำของชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยด้าน ปัญหา อุปสรรคในการจัดการน้ำของชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พบว่า ประชาชนในชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในด้านการจัดกิจกรรมภายในชุมชน ขาดความพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อชุมชน ไม่ค่อยมีให้ความร่วมมือในการตัดสินใจการจัดการน้ำของชุมชนและประชาชนส่วนใหญ่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และจากการเป็นชุมชนใหญ่ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำ ทำให้ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ไม่สามารถทำสวน ไร่ นาได้ดั้งเดิม เกิดภาวะขยะล้นแม่น้ำ ก่อให้เกิดเป็นน้ำเสียจากที่ทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง ขาดการส่งเสริมในการอนุรักษ์ดูแลสิ่งแวดล้อม มีแต่นโยบาย แต่ไม่มีการดำเนินการ แม่น้ำลำคลองในชุมชนจึงมีผักตบชวา และขยะปนเปื้อน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปฐมพงษ์ จงศักดิ์สวัสดิ์ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์คลองเจดีย์บูชาบริเวณชุมชนริมคลอง เทศบาลนครนครปฐม จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในโครงการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์คลองเจดีย์บูชา เนื่องจากประชาชนคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนเองโดยตรง การขาดการประสาน

ความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์คลองเจดีย์บูชาร่วมกัน เนื่องจากประชาชนไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง แต่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายหน่วยงานในการดำเนินงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐวุฒิ ทรัพย์ และปรารณา หลีกภัย (2566) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวอุทยานธรณีสตูล ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอุทยานธรณีสตูล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2. การจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาตามแนวทางของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม

ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม ได้จัดประชุมคณะทำงานจิตอาสาพระราชทาน 904 เพื่อหารูปแบบและกระบวนการพัฒนางานจิตอาสาพระราชทาน รวมทั้งแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาผ่านการประสานพลังและสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคีเครือข่าย เพื่อการพัฒนาที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมั่นคงเพื่อความสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วายุภักษ์ วงศ์ศักดิ์รินทร์ (2565) ที่ศึกษาเรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบายการจัดการพื้นที่คลองเจดีย์บูชาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบททั่วไปพื้นที่คลองเจดีย์บูชาสามารถนำมาจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ 2) การประเมินศักยภาพการจัดการพื้นที่คลองเจดีย์บูชาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรินทร์ ครุฑชชา (2564) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุมชนยายชา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า บทบาทจิตอาสาในชุมชนยายชา เป็นการปฏิบัติงานอุทิศตน เป็นผู้ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นผู้ที่เอื้อเพื่อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือสังคมให้เกิดประโยชน์และความสุขมากขึ้น เน้นทำกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์

3. แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาตามแนวทางของศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม

ศูนย์อำนวยการจิตอาสาพระราชทานจังหวัดนครปฐม มีแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา ตามแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ในระยะเวลา 3 ปี (พ.ศ.2564-2566) โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการทำงานของจิตอาสาพระราชทานในพื้นที่ เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา จังหวัดนครปฐม สามารถดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาคลองเจดีย์บูชา เพื่อน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระเมตตาให้ชุดคลองเจดีย์บูชา และพระราชทานนามคลองเจดีย์บูชา เพื่อเป็นประโยชน์แก่พสกนิกรชาวจังหวัดนครปฐม โดยน้อมนำแนวพระราชดำริมาปฏิบัติให้เกิดผล อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ แพรภัทร ยอดแก้ว (2565: ออนไลน์) ที่ศึกษาเรื่อง แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคลองเจดีย์บูชา ตามแผนแม่บทบริหารจัดการ และพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2564-2566) ผลการวิจัยพบว่า แนวทาง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน มี 4 แนวทาง ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขศึกษาปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนา 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ญาณภัทร ยอดแก้ว (2563) ที่ศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์คลองเจดีย์บูชา: สืบสานและรักษา สายน้ำแห่งพระราชศรัทธาสู่ความยั่งยืน พบว่า แนวทางการอนุรักษ์ที่สำคัญ คือ การใช้พลัง “บวร” หมายถึง พลังความร่วมมือจากบ้าน คือ ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด และโรงเรียนหรือ สถานศึกษาในพื้นที่ริมคลองร่วมกัน โดยมีขั้นตอน ได้แก่ การสร้างการรับรู้ การปลูกฝังจิตสำนึก การสร้างค่านิยมรักคลอง การฟื้นคืนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมริมคลองเจดีย์บูชา และการรณรงค์ เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการรักษาคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมริมคลอง และสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ภัทรวรรณ วรเสฏฐ์ฐากร (2562) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า แนวทางการมีส่วนร่วม ของประชาชน มี 4 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) ด้านการมีส่วนร่วม ในการวางแผน 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล และสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ธัญลักษณ์ สาวันตี (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลเพ จังหวัด ระยอง พบว่า การสร้างค่านิยมร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมมีมากที่สุด ควรปลูกจิตสำนึก ในการรักท้องถิ่นและธรรมชาติ การนำหลักธรรมมาใช้ในการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม การเป็นมิตร กับธรรมชาติ จัดโครงการอบรมอาสาสมัครในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ การประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจให้ประชาชนเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้บริหารระดับจังหวัดและเทศบาลนครนครปฐม ควรมีการวางแผนจัดกิจกรรมและโครงการที่ส่งเสริม ความต่อเนื่องและความร่วมมือในแนวทางต่าง ๆ เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา นอกจากนี้ควรประสานความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น หน่วยงานราชการ จิตอาสา

พระราชทาน และประชาชนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนและเข้าร่วมในกิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในคลองเจดีย์บูชา โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือในการดำเนินงาน ควรจะมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมและจิตอาสาพัฒนาบำเพ็ญประโยชน์ พร้อมทั้งการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในคลองเจดีย์บูชาและการวางระบบบำบัดน้ำเสีย รวมทั้งสนับสนุนให้มีการประชุม สัมมนา และรวบรวมความคิดเห็นในหลาย ๆ เวทีให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความร่วมมือและการมีความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้มีการเสริมสร้างความเข้าใจและการดำเนินการตามแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชา อย่างยั่งยืน ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2564-2566) อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการจัดทำแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน. (2563). *แผนแม่บทการพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2564-2566)*. ม.ป.พ. ญาณภัทร ยอดแก้ว. (2563, กรกฎาคม 9-10). *การอนุรักษ์คลองเจดีย์บูชา: สืบสานและรักษาสายน้ำแห่งพระราชศรัทธาสู่ความยั่งยืน* [เอกสารนำเสนอ]. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 12 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม, ประเทศไทย.
- ณัฐฉิ รัพยา และปรารธนา หลีกภัย. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวอุทยานธรณีสตูล. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 13(1), 67-83.
- ธัญลักษณ์ สาวินดี. (2558). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธขององค์การบริหารส่วนตำบลเพ จังหวัดระยอง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปฐมพงษ์ จงศักดิ์สวัสดิ์. (2560). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์คลองเจดีย์บูชาบริเวณชุมชนริมคลอง เทศบาลนครนครปฐม จังหวัดนครปฐม*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระคำหล้า ชยวงศ์. (2561). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำของชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แพรภัทร ยอดแก้ว. (2565, กรกฎาคม 7-8). *แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคลองเจดีย์บูชา ตามแผนแม่บทบริหารจัดการและพัฒนาคลองเจดีย์บูชาอย่างยั่งยืน ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2564-2566)* [เอกสารนำเสนอ]. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 14. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม, ประเทศไทย.

- ภัทรวรรณ วรเสฏฐ์ฐากร (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดบุรีรัมย์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- วิชรินทร์ ครุฑษา. (2564). กระบวนการพัฒนาจิตอาสาอย่างยั่งยืนของชุมชนยายชา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วายุภักษ์ วงศ์ศักดิ์รินทร์. (2565). ข้อเสนอเชิงนโยบายการจัดการพื้นที่คลองเจดีย์บูชาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดนครปฐม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2565). แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2566 – 2570. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- หน่วยราชการในพระองค์. (2566). ความเป็นมาของจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ. <https://www.royaloffice.th/>